

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydske

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

FRA VARNÆS SOGN II.

Johan Hvidtfeldt: Birk og Herred.

Asmus Clausen: Landbrugets Udvikling til Verdenskrigen 1914-18.

F. Schmidt og C. J. Bech: Varnæs Sogn 1914-1918.

Jakob Petersen: Den nationale Stilling i Varnæs Sogn, 1867-1943.

Jørgen Paulsen: Christoffer Vilh. Eckersberg.

Hans Ellekilde: Den lange Hest i Aaen mellem Bovrup og Blans.

Jydsk Grundejerkreditforening

Herning.

Udlaan: $\frac{1}{4}$ 1942: 219.584.900 Kr.

Reserver: $\frac{1}{4}$ 1942: 10.550.815 Kr.

MORSØ STØBEGODS.
AKTIESELSKABET
N. A. CHRISTENSEN & CO.
KONGELIG HOFLEVERANDØR
NYKØBING MORS

SPAREKASSEN FOR THISTED AMT

Stiftet 1829

Telefon 2 og 502

Kontortid 10-12 og 14-17

Andelselskabet De forenede Mejerier

Aarhus

Ny jydsk Kjøbstad-Creditforening

Telefoner 4046 - 4047 - 4048

Aarhus

Aktieselskabet Veje Textilfabrik

$\frac{A}{S}$ Chr. H. Nielsen jun., Hjøring

— Forretningen grundlagt 1874 —

Korn - Foderstoffer - Kunstgødning - Kul m. m.

Lolland-Falsters Andels-Svineslagteri

NYKØBING FL.

Ringsted Jernstøberi og Maskinfabrik

Aktieselskab

R I N G S T E D

N. C. Kloster

Haderslev

Telf. 2210 - 2211

Skagen Kul & Trælastforretning

Hellerup Skolæstfabrik

Aldersrogade 3

København

Telefoner 7519 - 9775

A/S H. C. Møllers Sæbefabrik & Oliemølle

A A R H U S

Grundlagt 1829.

Telf. 9800

Prima blød Sæbe, Linolie og FERNIS.

Dansk Eternit-Fabrik

A/S

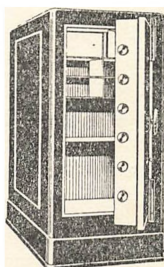
Telefon 4800

M. H. JÆGER

Aarhus Pengeskabsfabrik

Grundlagt 1894

Fabrik for **Pengeskabe,**
Panserdøre, Boxanlæg

A A L B O R G

FYENS DISCONTO KASSE

ODENSE

Stiftet 1846

Danmarks ældste private Bank

Aktieselskabet

Landbobanken i Skive

SALLING BANK

Kontortid: 9—12 og 2—5
Lørdag 9—2.

Telefon 700 . Skive

Aktieselskabet

Banken for Hobro og Omegn

Tønder Landmandsbank A/S

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516 og 517

Skanderborg

Aktieselskabet

AARHUUS PRIVATBANK

Aktiekapital og Reserver ca. Kr. 18 Mill.

Aarhus
Hovedkontor

København
Nygade 1.

Sparekassen i Nykøbing paa Falster

Indskudskapital ca. 43,9 Mill. Kr.

Reserver ca. 3,3 Mill. Kr.

Telefon 216

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn

HOBRO — Telefon 13

Sparekassen for Skagen og Omegn

Telefon 57

Skagen

Sæby og Omegns

Sparekasse

SÆBY

Aktieselskabet

Sæby Bank

SÆBY

Landbostandens Sparekasse

Nykøbing F.

Tlf. 197 - 119

Aktieselskabet

STRUER BANK

STRUER

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—4

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1½ Million

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn

Telefon 2133, 2 Linier.

Postgiro 8356.

HADERSLEV.

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9½-12½ og 2½-4½

HORSENS

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Reserveret

„B“.

Aktieselskabet

Handels- og Landbrugsbanke

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linier)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.
Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Helsingø Kost- og Realskole

NORDSJÆLLAND

Skolen er beliggende i en smuk skovrig Egn nær Kattegat. Skolebygningen er ny og tidssvarende. Universitetsuddannede Lærere.
Program sendes. *O. Nelsson*

Stenhus Kostskole

HOLBÆK

Rektor Svend Larsen

Bornholms Frø & Saasæd Central

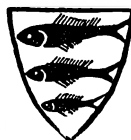
Aktieselskab

Rønne

AKTIESELSKABET

MICHAEL ANDERSEN
& SØN

BORNHOLMSK KERAMIK
RØNNE

A/S Sønderjydske Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel, Aabenraa

Brug Sønderberg Garn fra

A/S **Det Nordiske Kamgarnsspinderi**

Sønderberg

Køb dansk Arbejde!

Søren Engsig's Boghandel

Telf. Nr. 9 - 79 SVEND ENSIG Postgiro 7778
FREDERIKSHAVN

NIELS LARSEN'S

TRIKOTAGEFABRIK

Hammerum

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 — Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Askov Sløjdskele

Efterskole

Maj-Oktober: Piger (14-18 Aar).
November-April: Dreng (14-18 Aar).
Skoleplan og Oplysninger sendes.
POUL VYNNE

Harald Bo Bojesen

Boghandel

A A B E N R A A

Dansk Nellikerkultur

A A B E N R A A

JESPER NIELSEN

TRICOTAGEFABRIK

HERNING

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler

Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Dyckjær & Christensen

Fiskeeksport

Ringkøbing

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

BIRK OG HERRED.

BIRKEFOGDER OG HERREDSFOGDER.

AF ARKIVAR JOHAN HVIDTFELDT.

DA Bovrup og Varnæs i retslig henseende har haft saa vidt forskellig en skæbne, vil det være naturligt at behandle dem hver for sig. Om den ældre udvikling er der fortalt under den almindelige historie, og det vil derfor være tilstrækkeligt at give et ganske kort rids af forholdene i denne tid.

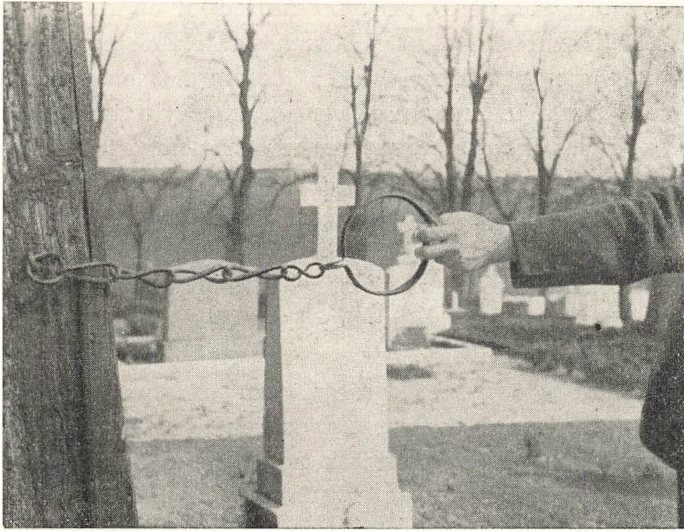
Varnæs birk nævnes første gang 1411, men har uden tvivl eksisteret længe før den tid. Det omfattede kun selve landsbyen Varnæs og var et af landsdelens mindste retsomraader, men havde alligevel egne birkefogder. Disse var ikke studerede folk, men ligesom de almindelige herredsfogder i ældre tid tilhørte de bondeklassen. I dansk retsvæsen var det jo fra første færd folket selv, der havde domsmagten, som udøvedes gennem en række forskellige nævn som f. eks. ransnævn og sandemænd. I det 17. aarhundrede blev det mere og mere almindeligt med studerede herredsfogder, og i det 18. aarhundrede fortrængtes de bondefødte danske fogder af de studerede, paa tyske universiteter uddannede, herredsfogder. Denne udvikling sejrede dog først meget sent i Varnæs, hvor embedet var saa ringe, at en juridisk fagmand ikke kunde leve af det.

Den ældste kendte birkefoged er *Jes Andersen*, som nævnes 1535. Ligesom sine efterfølgere var han paa grund af sit fogedembede fri for afgifter til kronen. I 1580 er det Asmus Petersen og i 1601 og 1609 Mads Asmussen — antagelig fader og søn —, der beklæder embedet. Denne sidste havde ogsaa opsyn med hertugens jagttrettheder og laksefangst. Han efterfulgtes af sin søn Erik Madsen, saaledes at der synes at have været tre generationer af samme slægt i embedet.

1684 nævnes *Peter Fabricius* som birkefoged, han var da ganske ung, kun 20 aar, saa nogen stor myndighed kan han ikke have haft. Han var født 7. februar 1664 som søn af Johan Vogt (1632-1679), hvis fader var pastor Peter Fabricius i Varnæs. Faderens tilnavn kun-

de tyde paa, at ogsaa han i nogle aar har beklædt birkefogedembedet. Peter Fabricius døde natten mellem den 20. og 21. august 1696, kun 32 aar gammel, og allerede 6. november samme aar aflagde efterfølgeren *Heinrich Fabricius* ed som birkefoged. Efter ham kom *Jep Asmussen*, som 1721 aflagde hyldningsed til kongen, som atter var kommet i besiddelse af den gottorpske del af Sønderjylland. Jep Asmussen døde som en gammel mand i 1735. Han var i sine sidste aar mindre vel forvaret, og 28. november 1733 fik *Nicolas Gottfried Hoffmann* bestalling som adjungeret birkefoged. Han havde i 16 aar været ansat paa amtsstuen i Aabenraa, deraf de 10 aar som fuldmægtig. Men ogsaa hans virke blev kun kort. Han døde allerede 1739. Som ansøger til det vakante embede meldte der sig en *Henning Detlefsen*, en af birkets mest velhavende bønder, som havde skyldfri jord til en værdi af 5000 mark. Han tilbød at give 150 rigsdaler til fromme formaal. Han havde ikke studeret, men mente ikke, at det var til hinder, thi, siger han, »de fleste herredsfogder i hele landet er ligesom jeg ustuderede folk«, og iøvrigt havde de foregaaende birkefogder heller ikke haft det ringeste kendskab til retsvæsenet, ja Jep Asmussen havde ikke engang været i stand til at læse og skrive. Detlefsens Ord faar vel staa til troende, men enestaaende er tilfældet i hvert fald. Detlefsen havde iøvrigt ogsaa andre adkomster til embedet: han var gift med Adelheit Fabricius, en datter af birkefoged Fabricius, og han havde netop valgt hende til hustru for at faa embedet. Iøvrigt plejede birkefogedbestillingen at følge hans gaard. Tilfældet kan maaske ikke just siges at være typisk for denne tid, men det giver dog et lille indtryk af de Varnæs birkefogders faglige kvalifikationer og fortæller lidt om, hvorledes det gik til, naar de smaa embeder skulde besættes. Henning Detlefsen var iøvrigt en fremmed i Varnæs, idet han stammede fra Fysing i Angel. Helt tilfældigt var det dog ikke, at han kom til det lille birk, thi den mand, som uden tvivl har betydet mest for Varnæs i nyere tid, husfoged Günderoth, var hans halvbroder, idet deres fælles moder var Anna Margareta i Fysing. Günderoth, der var et uægte barn, skal have været søn af amtmand Günderoth, om Henningsens fader vides der derimod intet. En broder til Henning Detlefsen havde Straagaard ved Aabenraa.

Da Detlefsen døde i 1748, efterfulgtes han af sønnen Detlef. Heller ikke han kan have optraadt med overvældende stor myndighed eller autoritet, idet han kun var 18 aar, da han fik bestallingen. Da han døde i 1769, kun 39 aar gammel, var det forbi med de selvstændige birkefogder i Varnæs. Hans efterfølger blev herredsfogden i Rise herred Bendix Bödeker, som ogsaa blev sognefoged. Han havde dog en

Halsjern ved Klokketaarnet.

fuldmægtig, Peter Jepsen, som boede ude i birket. Efter hans død i 1804 havde birket, bortset fra enkelte kortere tidsrum, foged fælles med Lundtoft herred.

I tidens løb blev birkets omraade betydeligt udvidet. I 1773 blev en domkapitelsplov i Bovrup indlemmet i birket, og i 1853 blev de graastenske ejendomme i Bovrup og de to gaarde under St. Nicolai kirke i Flensborg ogsaa lagt dertil. I 1867 kom birket under Graasten amtsret, som ophævedes fra 1. april 1873, idet Varnæs sogn henlagdes til Aabenraa amtsret.

Birketinget blev selvfølgelig afholdt ude i Varnæs by. Ogsaa galgen, tingets uundgaaelige følgesvend, fandtes dér paa det saakaldte Tokkesbjerg, undertiden ogsaa kaldt Galgebjerg. Som bekendt er der til klokketaarnet fastgjort et halsjern, et underligt minde om fortidens barbariske straffemetoder. Hvis det altid har haft sin plads her lige i nærheden af kirken, maa det være brugt til at fastgøre forbrydere, som offentlig skulde udstilles til skræk og advarsel.

Det var almindeligt, at birkefogedembedet almindeligvis fulgte en enkelt gaard inde i Varnæs by. Det siges, at birkets arkiv skal være blevet opbevaret der, og at det først i ret ny tid er gaaet tabt. Det er trist, at man ikke bedre har vidst at værne om fortidens minder. Havde vi haft de gamle protokoller, kunde de have fortalt meget om gammel sæd og skik og om fortidens mennesker og familier i birket, nu maa vi nøjes med det lidet, der kan samles ad andre veje.

Bovrup by hørte i ældre tid til Nybøl herred, og endnu i det 16. aarhundrede kan man møde folk fra Bovrup paa Nybøl herredsting, som paa den tid holdtes ved Nybøl kirke, hvorfra det senere flyttedes til Broager. Men efterhaanden som adelen og smaafyrsterne blev de eneste lodsejere i byen, kom bønderne under disses smaa birketing. Under det almindelige afsnit er der udførligt redegjort for de forskellige jurisdiktionsforhold og deres skiften gennem tiderne, og det vil derfor her være tilstrækkeligt at fastslaa, at i første halvdel af det 19. aarhundrede var forholdet saaledes, at størstedelen af byens gaarde hørte under augustenborgerne og var tingpligtige til Graasten, mens 19 gaarde samt nogle kaad og parceller hørte under Bøjskov. To gaarde og to kaad laa til Avnbølgaard, der ogsaa var augustenburgsk; de var dog tingpligtige under Nybøl herred. To gaarde hørte under St. Nicolai kirke i Flensborg og endelig var der nogle ejendomme, ialt en plov, som svarede under Aabenraa amt og Varnæs birk. Det var Domkapitlets tidligere ejendomme, som allerede var blevet indlemmet i amtet i 1773.

I 1853, da den danske regering prøvede at komme jurisdiktionsforvirringen til livs, inkorporeredes St. Nicolai- og de augustenburgske ejendomme i birket, mens de ejendomme, der tidligere havde svaret under Bøjskov, henlagdes under Nybøl herred. I 1867 kom Bovrup ligesom Varnæs under Graasten amtsret for i 1873 at blive overført til Aabenraa amtsret.

Da bønderne i Bovrup hørte under saa mange forskellige retskredse, er det vanskeligt at give et mere indgaaende billede af de retsbetjente, som de havde at gøre med, naar de forbrød sig, eller naar en kontrakt skulde udfærdiges eller et testamente opsættes. Det vilde jo blive en anselig række af mænd. Iøvrigt er det meget lidet, der foreligger om de folk, som beklædte dommersæderne i de private smaa birker. Om herredsfogderne (justitiarerne) i Graasten kan der dog siges et par ord. I det 17. aarhundrede nævnes bl. a. *Hans Jakobsen* (1637) og *Lorentz Tielsen* (1679 og ca. 1685). I begyndelsen af det 18. aarhundrede var *Heinrich Gude* graastensk herredsfoged, baade under Ahlefeldterne og Augustenborgerne. Han døde ca. 1731 og efterfulgtes af *Chr. Simonsen*. Hofraad og overinspektør *Vogt* nævnes 1742-1770, derefter *M. Martensen*. Den 4. august 1774 fik *Hinrich Hinrichsen* bestalling som overinspektør og herredsfoged. Han var født paa Buskmose 1745, havde studeret jura, og efter at være blevet eksamineret paa Gottorp fik han i 1770 bestalling som underretsadvokat. Hans karriere adskiller sig altsaa ikke fra den, der var almindelig for de kongelige retsembedsmænd. Det samme kan siges om hans efterfølger *Thomas Thom-*

sen, der tiltraadte i 1807, samme aar som Hinrichsen døde; han var desuden herredsfoged i Lundtofte herred og birkefoged i Varnæs birk. Ogsaa han var Nordslesviger, en smedesøn fra Rinkenæs. Han siger i 1840: »Som Rinkenæsser af fødsel maa jeg anse det danske sprog for mit modersmaal. Alligevel er jeg det ikke paa den maade mægtig, at jeg tillroer mig i stand til at udfærdige retslige akter paa dette sprog, thi jeg har ikke lært det efter grammatikalske regler.« Han beder om at maatte blive ved med at bruge det tyske sprog; han gik nu i sit 72. aar og havde aldrig brugt det danske sprog i retssager. Udtalelsen har interesse, fordi den giver et godt indtryk af den overlegenhed, som de fleste embedsmænd, — og da ikke mindst hertugens egne folk — viste overfor det danske folkesprog. Selvfølgelig kunde han tale dansk, vel ligesaa godt som alle sine landsmænd. Men det var sønderjysk, han talte, og for ham og hans ligesindede var det ikke rigtigt dansk, men kun et patois, kartoffeldansk, som han ikke vilde vedkende sig, saa meget desto mindre, som der spillede politiske motiver med ind. Han var jo hertugens mand. Men hr. Thomsen har ikke regnet med, at han kunde komme til at staa til ansvar for sine udtalelser overfor historiens domstol i en tid, da det sønderjyske folkesprog havde genvundet sin urgamle ret og atter var blevet sat i højsædet som et ægte og uforfalsket dansk. Han har ikke anet, at der vilde komme en tid, da den augustenburgske hertug kun var et af historiens mange halvt glemte navne, mens den sønderjyske danskhed levede videre saa stærk som ingensinde, og en dybere og inderligere forstaaelse af sprogets og folkets ret gjorde det muligt at føle medlidenhed med den mand, der svigtede det folk, som han tilhørte ifølge sin afstamning, og i stedet blev repræsentant for en fremmed kultur og talsmand for en hertugslægt, der ikke tog hensyn til menigmands ret.

Den sidste justitiarius paa Graasten før 1848 var *Karl Frederik Wilhelm von Krogh*, der var født 1811 paa Løjtmark som søn af den senere amtmand i Husum Godske Ernst von Krogh, der var Christian VIII.s mand, men med hældning mod slesvig-holstenismen. Han var en brodersøn af sejrherren fra Isted Christoph von Krogh og broder til den danske historiske forfatter Ferdinand von Krogh. Slægten var med stærke baand knyttet til Danmark, men alligevel synes von Krogh fuldt ud at have været hertugens mand. Efter sprogreskriptet af 1840 indførte han saaledes ikke, som det var hans pligt, det danske retsprog, men blev ved at benytte det tyske under det paaskud, at retsskriveren for de graastenske godser, Clausen, ikke var det danske mægtig. Kongen resolverede dog 1843, at der skulde bruges dansk. En ny tid var i frembrud.

LANDBRUGETS UDVIKLING TIL VERDENSKRIGEN 1914-18.

FORTALT AF CHR. NISSEN, NIELS GAMMELGAARD OG HANS LYCK.

NEDSKREVET AF ASMUS CLAUSEN.

FRA Udskiftningens og Udflytningens Tid indtil Slutningen af det 19. Aarhundrede var Landbruget præget af Selvforsyning. En Bondegaard var et lille selvstændigt Kongerige, hvortil der ikke indkøbtes andet end det allernødvendigste. Man tilvirkede selv Klæderne, bagte selv Brødet, kærnede selv Smørret, bryggede selv Øllet o. s. v. Derfor blev Livet og Arbejdet i den gamle Bondegaard ogsaa vidt forskelligt fra det, vi kender i Dag i det industrialiserede Landbrugs Tid.

Paa alle Gaardene dyrkedes hvert Aar et mindre Areal med Hør. Den blev holdt ren Sommeren igennem ved Haandlugning, og noget inden Frøet var modent, blev den rusket og bundet i Neg. Efter Vejringen fulgte Hjemkøring og Frøafrivning. De afrevne Frøkapsler tærskedes med Plejl, og Frøene fandt Anvendelse som Foder til Kælvene — et fortrinligt Fodermiddel. Men det vigtigste ved Hørren er dog Straaene. Det gjaldt nu om at faa Taverne frigjort fra Veddet. Hertil krævedes Mikrobernes Hjælp. Det almindeligste var, at man »druknede« Straaene i rindende Vand, men i Varnæs brugte man Skovsøen til denne Proces, der kaldes Rødning. Her laa Hørren, indtil Veddet var gaaet saa meget i Omdannelse, at Taverne kunde frigøres. Derpaa fulgte en Tørringsproces. De fleste Steder i Landet havde man en Hørgrav, i hvilken der tændtes Ild, og Hørren anbragtes saa paa Stænger over Ilden. I Varnæs havde man i Fællesskab en muret Ovn — en ganske simpel af Mursten bygget cylindrisk Ovn med en Diameter svarende til et Neg. Her anbragtes Neget over den opstigende Varme.

Naar Hørren saa var tør og »stikkende«, skulde den brydes, d. v. s. Stænglerne skulde knuses, saaledes at Taverne blev fri

Derpaa fulgte »Skagningen«, der udførtes af den omvandrende Skagmand. Hans Redskab kan nærmest betegnes som en gammeldags Hak-kelseskiste, Skærekiste, hvori han holdt Hørstraaene og førte dem frem med venstre Haand; den fri Ende af Straaene blev saa pisket med et Redskab, indtil Taverne fremtraadte fri for Stængeldele. Men den skættede Hør er endnu ikke klar til Spinding. Den skulde først »hegles« — trækkes igennem en Kam, hvorved man fik den rene Hør og Blaar.

Hørrens Vej fra Ruskning til Vævning var altsaa lang og omstændelig. Men naar det smukke og solide Lærred laa i Bondekonsens Dragkiste, fremviste hun det med berettiget Stolthed.

Naar Hørproduktionen i gamle Dage var forholdsvis stor paa Bøndergaardene, saa havde det til Dels sin Aarsag i den Omstændighed, at en Del af Tyendets Løn blev erlagt i Lærred.

Foruden Lærred bestod Lønnen ogsaa i Uld. Til en Tid var det Skik, at Pigerne om Efteraaret fik et Lam som en Del af Lønnen.

Hørren og Ulden var i høj Grad med til at præge Livet paa Gaardene. Spinding, Kartning og alt det var nemlig Aftenarbejde for Pigerne. Disse havde kun Lørdag Aften til deres egen Raadighed. Medens Pigerne saa arbejdede med Karte eller Rok, sad Karlene og snoede Halm-simer til Tækkereb eller havde andet Husflidsarbejde for. Disse Forhold skabte et Hjemmeliv af en egen Art.

Paa de gamle Gaarde plejede man at have gode Forsyninger af alt. Det gjaldt ikke blot Dragkiste, men ogsaa Fadebur. Paa en Helbols Gaard slagtede man aarlig 1 Ko, 2-3 store Svin, 2 treaarige Beder, 3-4 Lam og nogle Gæs, hvor saadanne forefandtes, der foruden Kødet gav Fjer og Dun til de hjemmetilvirkede Dynere. Naar der var Udsigt til flere Bryllupper i Sognet, maatte der slagtes ekstra godt ind, thi ogsaa Bryllupsgaven blev erlagt i Naturalier. Som almindelig Gave anføres: 1 Skinke, 2 Pd. Smør, 20 Æg og 1 Flaske Fløde. Naar der holdtes Bryllup, var hele Byen indbudt, og det almindelige i Varnæs Sogn var, at der deltog 2-300 Mennesker i Festen, som varede 4 Dage. Men der nævnes da ogsaa Eksempler, hvor der var 500 Fstedeltagere. Naar Festen saa var forbi, kørte Brudeparret til Graasten eller Aabenraa og omsatte Skinkerne og Smørret i rede Penge.

Skinker var i det hele taget gennem lange Tider en yndet Salgsvare. Da Svineholdet lidt efter lidt udvidedes, var det stadig Skinkerne, der blev solgt. Resten af Grisen beholdt man selv. Først i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede begyndte man at sælge levende Svin. De levedes paa Ballebro og gik med Skib til Flensborg. Senere henimod

Aarhundredskiftet vedblev Svinebestanden at vokse, og nu købte man Foderkorn, hvor man før havde solgt.

Under Omtalen af det gamle Hjems Selvforsyning maa ogsaa Boghveden nævnes. Varnæs Sogn var i gamle Dage stærkt boghvededyrkende. Mange Gaarde havde et helt Skifte med Boghvede. Det, der skulde anvendes i egen Husholdning, forarbejdedes til Gryn paa Gryn-mølleriet i Varnæs. Om det sagde man, at »det gik for Hestekraft og Brændevin«. Forklaringen er følgende: Inden Boghveden skal passere Møllestenen i Afskalning, skal den være kunstigt tørret, da Skallerne ellers ikke springer. Denne Tørring skete paa store Tørreovne, over hvilke der ogsaa skulde vaages om Natten, og Manden, der havde denne Nattevagt, drak tæt med Brændevin for at holde Humøret oppe. Hele Mølleriet gik for Hestekraft.

Det var nu ikke alene i Grynmølleriet, man havde en Taar at stille Tørsten med. Paa hver eneste Gaard var der rigeligt af Øl og Brændevin. Det første bryggede man selv, medens Brændevinen hentedes fra Brænderiet paa Nørremølle eller Krusmølle.

Hvis vi vil følge Udviklingen paa Jorddyrkningens Omraade, saa lægger vi først Mærke til, at man i det gamle Landbrug ikke kendte til Kunstgødning, hvorfor Foldene var smaa i Sammenligning med, hvad vi avler i Dag. Endvidere kendte man ikke til Roedyrkning. Sædskiftet i det gamle Landbrug opgives saaledes: Udlægshavre, Græs, Græs, Græs, Havre, Vintersæd, Byg. Til Tider har dette Sædskifte haft en Brakmark indføjet foran Vintersæden, ligesom der stedvis har været tilknyttet Omdriften en Boghvedemark. Dette skulde angive Linjen i Jorddyrkingen forud for Kunstgødningens og Roernes Tid.

Inden Roerne helt slog igennem, var der en Overgang en Del Rapsdyrkning. Den fremkaldtes af de meget høje Priser paa Oliefrø. Raps har til Tider været oppe i en Pris af 40-50 Mk. pr. 100 kg. I Varnæs Sogn kom Rapsdyrkingen ikke til at spille nogen stor Rolle.

Det store Vendepunkt i Jorddyrkingen kom i Slutningen af det 19. Aarhundrede. Da begyndte man at bruge Baker-Guano. Det var meget omstridt. En Del holdt paa, at det var at smide Pengene ud til ingen Nytte. Med Chilesalpeteret, der kom noget senere, gik det bedre. Her kunde man se Virkningen.

I Firserne gjorde man de første Forsøg med Roedyrkning. Man begyndte med Kaalroer. I de første Forsøg lagde man Frøet med Fingrene, saadan som Husmoderen i Dag saar i Køkkenhaven. Renholdelsen var ogsaa meget besværlig, idet man ikke kendte til mekaniske Hjælpemidler. Der gik mange Aar, inden man helt fik fat i Roedyrkingens Teknik. Gennem en lang Periode saaede man paa opkammet

Jord. Selv om de fleste vel nok til at begynde med dyrkede Kaalroer, saa varede det dog ikke længe, inden ogsaa Bederoerne vandt Indpas. Det skete i Form af de lange Elvetham Roer.

Der maa nævnes endnu en Faktor, som paa dette Tidspunkt er med til at fremme Landbruget, nemlig Brugen af Oliekager til Hornkvæget.

Disse Faktorer virker nu sammen og danner Grundlaget for det moderne Mejeribrug.

I Tiden indtil Roernes og Kraftfoderets Tid var saa godt som al Mælkeproduktion knyttet til Sommeren. Man havde jo intet mælke-drivende Foder om Vinteren, og Kvægets Ernæring var meget sløj — saa sløj, saa der ikke indtraadte Brunst hos Køerne om Vinteren. Det skete først, naar Køerne kom ud paa det friske Græs, og paa den Maade sørgede Naturen selv for, at den mælkegivende Periode faldt sammen med den Tid, hvor Foderet, altsaa Græsset var til Stede. Paa mange Gaarde havde man om Vinteren en mælkeløs Periode, saaledes at man maatte koge Grøden i Vand.

Saalænge denne sæsonprægede Mælkeproduktion varede, var Mæl-kens videre Behandling til Smør og Ost henlagt til hver enkelt Gaard. Mælken henstod til Flødeafsætning i store Fade — undertiden hen-stillet paa særlige Hylder oppe under Loftet i Dagligstuen. Fløden skummedes med en særlig Ske og kærnedes i en Stampekærne. Smør-ret blev slaaget ned i en Drittel, der blev lagt et Stykke Lærred over, og saa kom der et Lag Salt. For hver Gang, der kærnedes, fyldte man paa, og saadan vedblev man, indtil Dritten var fuld. I den sidste Del af denne Hjemmekærningens Periode blev meget af Smørret fra Varnæs og Bovrup solgt til Købmand Knarhøj i Sønderborg.

Mange Steder saa man sin Fordel i at behandle Mælken i Fællesskab, og saaledes opstod Fællesmejerierne. Det første her i Landsdelen op-rettedes i Pøl i 1865. Bortset fra en Periode, hvor en Del Bønder fra Bovrup leverede Mælk til Fællesmejeriet i Ullerup, har Varnæs Sogn holdt sig udenfor Fællesmejeridriften og altsaa sprunget et Led over i Mælkeribrugets Udviklingshistorie. Her gik man fra Bondemejeriet over til Andelsmejeriet. I 1888 byggedes Andelsmejeriet Varnæs. Efter 14 Aars Samarbejde skilte Bovrup sig ud og byggede eget Mejeri i 1902. De, der traadte ud, maatte til Varnæs Mejeri betale 9 Mark pr. Ko.

I gamle Dage regnede man Mælk for Mælk, og der regnedes med 28 Liter til et kg. Smør, enten den var fed eller mager, da var det kun om at faa saa meget som muligt.

Varnæs var blandt de første, der ophævede Jordfællesskabet, hvad angaar Landbrugsjord, men med Hensyn til Skovene bestaar Fælles-skabet endnu! Varnæs Bønder ejer i Fællesskab 4 Skove: Varnæs Tyk-

skov, Dyrbæk Skov, Søbjærg Skov og Blaakrog Skov. Skovsøen ved Søbjærg tilhører Staten, og Fiskeriet i den sorteres under Fiskemesteren i Graasten.

Varnæs Skovene er bedre end de fleste Bønderskove, selv om der i en 3 aarig Periode i Firserne blev drevet stærk Rovdrift, saadan som alle danske Skove i denne Krig er udsat for.

Engang i 80erne gjorde den preussiske Regering Krav paa alle Træer i Skovene, der havde over et bestemt Tykkelsesmaal. Dette Krav fremsattes i Henhold til en eller anden gammel Lov. For at slippe fri for Statens Mænd i Skovene, forhandlede man om en Ordning og fik en Afløsning for 28.000 Mark. Denne Sum fremskaffedes ved en meget stærk Hugst gennem tre Aar. Da blev der lyst i Skoven.

Nu drives Skovfællesskabet paa den Maade, at man har en Skovbestyrelse og en Skovfoged til at forestaa Skovdriften. Endvidere er man Medlem af Smaaskovforeningen og har Assistance af dennes Konsulent. Alle Effekter sælges ved Auktion, og Pengene gaar i den fælles Kasse.

Der er i det foregaaende bleven peget paa et og andet, der har været karakteristisk for Landbrugets Udvikling indtil Verdenskrigen 1914-18. Mest imponerende var maaske den tekniske Udvikling, vi da var naaet til. I 1890erne kom Telefoncentralen i Varnæs, og ved samme Tid byggedes Amtsbanen Aabenraa-Graasten; den aabnedes i 1899 med Stationer i Bovrup og Varnæs. — I Varnæs oprettede man 1913 et lokalt Elektricitetsværk, og til Jul dette Aar skinnede det hvide Lys i Byen og dens nærmeste Omgivelser. Ved samme Tid blev der i Bovrup ved Møllen oprettet et lille Elektricitetsværk, der forsynede Bovrup med Elektricitet.

VARNÆS SOGN 1914-1918.

DE FIRE ONDE AAR.

AF LÆRER F. SCHMIDT OG JOURNALIST C. J. BECH.

FREDAAG den 31. Juli 1914 var et større Antal Forældre fra Bovrup og Omegn forsamlet i Stationskroen for at overvære Afslutningen af et Dansekursus for deres Børn. Da det store Selskab sad ved et festligt Kaffebord, traadte den stedfortrædende Byforstander Cornelius Knutz ind i Salen og oplæste en Skrivelse fra Landraaden i Aabenraa, ifølge hvilken hele det tyske Rige stod i Krigsberedskab. Denne Meddelelse virkede som en Bombe; der var blandt de tilstedeværende Fædre mange, som i Tilfælde af en Krig straks eller i Løbet af faa Dage skulde stille i deres Indkaldelsesbyer Aabenraa eller Flensborg, og mange Mænd med deres Hustruer forlod nedbøjede og forsagte Salen og gik hjem; thi skønt den Sag, de skulde slaas for, for de flestes Vedkommende ikke var deres egen, saa fulgte de alle loyalt Indkaldelsesordren. Den 2. August var den første Mobiliseringsdag, og allerede Dagen i Forvejen var 50 til 60 Mand, baade yngre og ældre, rejst bort fra Sognet.

Høsten faldt tidligt 1914. Allerede sidst i Juli Maaned var man travlt optaget af at bjerge den rige Sæd i Hus. Travlheden paa Marken var nok Anledningen til, at man ikke saa nøje fulgte med i de politiske Begivenheder ude i Verden, og da Krigen i de sidste Julidage var en Kendsgerning, kom denne Meddelelse for mange som et Lyn fra klar Himmel. Det strenge Høstarbejde, der ved Indkaldelsen af Husbond og Karl blev lagt paa færre Skuldre, og den derved forøgede Travlhed hjalp nok lidt over de første Dage hjemme, men Nætterne var fulde af Angst og Gru. Mangen en Mor og Hustru drog et Lettelsens Suk, naar de første Feltpostbreve indtraf. Men da det første Budskab om en Falden kom til Egnen, sørgede hele Sognet. Det var for Varnæs'

Vedkommende Martin Jørgensen fra Blaakrog og for Bovrups Arbejdsmand Asmus Christensen. I Løbet af de fire onde Aar blev et saadant Dødsbudskab bragt ialt i 59 Tilfælde.

For de fleste af de faldne blev der holdt en Mindegudstjeneste i Varnæs Kirke. Saa sang man mere inderligt end ellers Salmen »Tænk, naar engang den Taage er forsvunden« og »Den store, hvide Flok, vi se«, og Sorgen bragte de enkelte nærmere til Gud. Det fremgaar med Tydelighed af det stadigt voksende Kirkebesøg i disse Aar. Man talte i de sidste Aar af Krigen gennemsnitlig 200 Kirkegængere hver Søndag, og paa Højtidsdagene, især ved Juletid, var vi oppe paa 450. Den daværende Præst, Pastor Lauritsen, prædikede for det meste over frie Tekster, og han forstod at inddrage Krigens Begivenheder i sin Forkyndelse. Saaledes blev Krigen paa det aandelige Omraade en Grotid for Sognet.

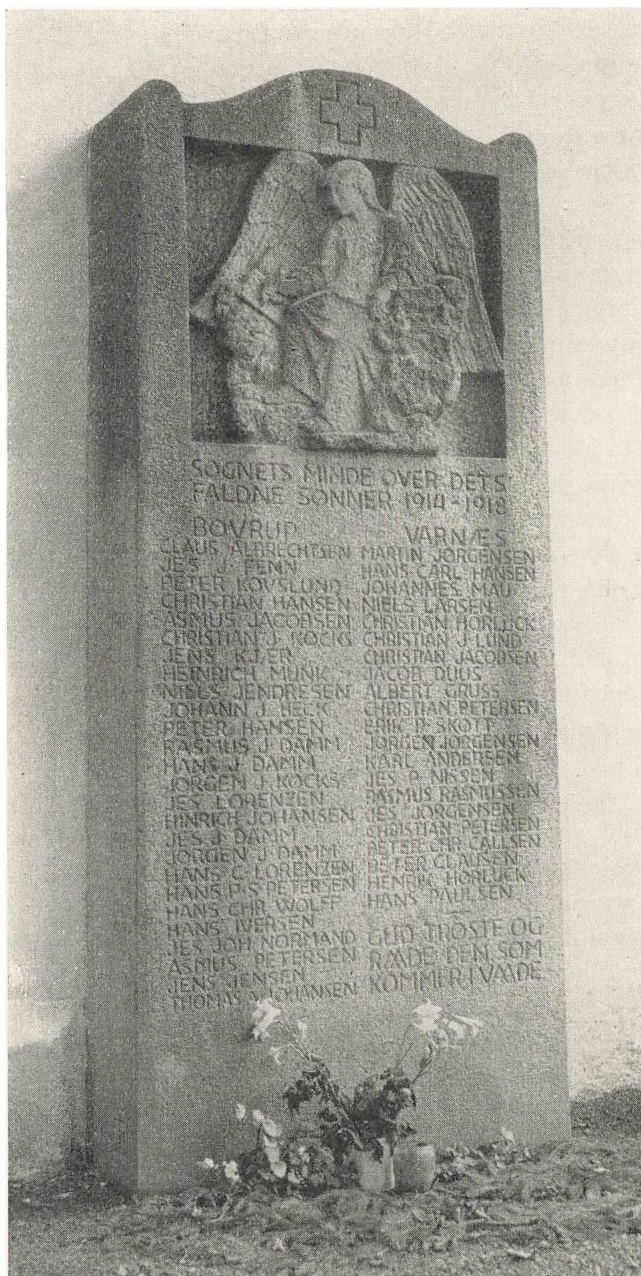
Medens nogle af Mændene straks maatte afgaa til Fronten og kastedes ud i Krigens første Slag, slap andre med at forrette Vagttjeneste sydpaa eller nordpaa ved hjemlige Kyster. Senere kom Turen til dem. Ogsaa mange af disse maatte ud til Fronterne og Slagmarkerne mod Vest, Øst eller Syd for her at gennemgaa Krigens Rædsler.

Mange af det ældre Slægtled i Varnæs Sogn har været med i Krigen 1914-18, som saaledes paa mer eller mindre afgørende Maade har grebet ind i deres Skæbne. De kender af Selvsyn og Oplevelse de Steder og Egne, hvor en ny Krigs Fronter nu — 25 Aar efter — bølger frem og tilbage. Der er Mænd iblandt os, der kender den nuværende Østfront som deres egen Lomme, saa stærkt staar deres Oplevelser i Erindringen, Folk, der har gennemgaaet de samme Farer, Rædsler og Lidelser, som nu gentager sig paa Europas nye Fronter. Der er gamle Frontsoldater i Sognet, som deltog i Bevogningstjenesten ved den sidste Krigs frygtede »hemmelige Vaaben«, Krupps 42 cm.s Kanoner, inden de som den store Overraskelse blev sat ind i Felttoget mod Paris. Her er Mænd, som har deltaget i de store Slag, der var afgørende for dens videre Forløb. Alle ved de at berette om Sammenholdet og Kammeratskabet ved Fronten mellem de danske Nordslesvigere, der — saa snart de havde Lejlighed dertil — betjente sig af deres Modersmaal. Nogle af dem kom i russisk, fransk eller engelsk Fangenskab og førtes til endnu andre Egne, inden Befrielsens Time omsider slog. En kom ikke hjem, før nogle Aar efter at Krigen var sluttet. Han havde været i Sibirien, og da han kom tilbage, havde han Kone og Barn med. Mange bærer Mén fra deres Deltagelse i Krigen, synlige som Ar og manglende Lemmer, eller usynlige som svækkede Nerver og indre Lidelser. En Krig slaar dybere Saar, end et kvart Aarhundrede formaar at læge. . . .

Imedens maatte Hustru og Børn passe Bedriften og Arbejdet herhjemme. Ligesom nu var det dengang vanskeligt at faa Folk. Ikke faa Steder maatte Hustruen alene udføre Gaardens Arbejde, bistaaet af Børn og Gamle. Nu og da lykkedes det at faa en Daglejer i nogle Dage. Det hjalp, da der i Sommeren 1916 kom russiske Krigsfanger til Sognet. De var anbragt i Albrechtsens Kro i Bovrup, hvor de tilbragte Natten, medens de om Dagen blev sendt til Arbejde paa Gaardene. De fleste Steder havde man en saadan Russer til Hjælp. Det kneb naturligvis stærkt med at gøre sig forstaaelig for hinanden. Det daglige Omgangssprog mellem Russeren og Gaardens Folk blev det mærkeligste Sammensurium, som Fremmede ikke forstod et Muk af. De fleste af Fangerne var glade for det forholdsvis frie Forhold og den gode Forplejning og gjorde deres Arbejde saa godt, som de formaaede. I en Gaard passede Hustruen de 40 Tdr. Land med en Besætning paa ti Køer og to Heste alene med den russiske Krigsfange, en Pige og syv Børn, af hvilke det største var 10 Aar.

Alt blev forsømt og gik tilbage i de Aar. Markerne fik ingen Kunstgødning og kun ringe Pasning, saa Avlen skrumpede ind. Paa mange Gaarde gik den ned til en Trediedel af den normale.

Paa mange livsvigtige Omraader blev Krigsaarene en meget vanskelig og haard Tid. Da Englænderne erklærede Blokadekrigen mod Tyskland, blev det for dette Land et vigtigt Problem at faa de forhaandenværende Forraad og det, Landet selv kunde producere af Livsfornødenheder, til at slaa til. Det var den jævne Befolkning ogsaa klar over, og der begyndte en storstilet Hamstring, især af udenlandske Varer som Kaffe, The og Krydderier. Disse Ting slap da ogsaa først op eller blev i det mindste paa Grund af Knapheden saa dyre, at det for de fleste ikke var muligt at købe dem. Saa lærte Folk her i Sognet at erstatte den i det daglige Liv mest savnede Kaffe ved at brænde Rug eller Byg, og en Blanding af tørrede Jordbærblade, Solbærblade og Æbleblade skulde erstatte Theen. Mest alvorlig var dog Forsyningen med Brød og Kød, som da ogsaa efterhaanden, som Krigen trak i Langdrag, mere og mere blev rationeret. Brødkornet maatte ikke mere fodres paa Svin, ja, Grisen blev næsten erklæret for Tysklands Fjende Nr. 1, og mange langtfra fuldvægtige Svin blev i det første Krigsaaar slagtet for at spare paa Kornet. Der blev indført Afleveringspligt for næsten alle Kornarter. I Førstningen var Brødrationerne nogenlunde store nok, men da de efterhaanden blev mindre, kom den gamle Bageovn i Brug, og man paabegyndte Hjemmebagningen af Brød. Selvom det ikke var tilladt, blev et Par Tønder Brødkorn stukket til Side, uden at Kontrollen lagde Mærke til det. Vor stedfortrædende Amtsforstan-

Mindestenen over faldne i Verdenskrigen.

der, Gaardejer P. Petersen, Dyrbæk, og Gendarmen i Felsted lukkede gerne mere end et Øje i, naar der under en Halmdyngge var skjult en Sæk Korn, hvis Bonden da ellers havde været rimelig ved Afleveringen. Hjemmeformaling af Korn var heller ikke tilladt. En Bonde her paa Egnen forstod dog at fjerne det Takhjul ved Kværnen, om hvilket Plombesnoren var fæstet, og saa erstattede det oprindelige Tandhjul med et Reservehjul, og saa gik Kværnen alligevel, dog nok mest om Natten. Hjemmeslagtningen var tilladt paa Betingelse af, at Grisens Slagtevægt blev fradraget ved Tildelingen af Kødrationskortet. Men da Rationen langt fra kunde dække det normale Forbrug af Kød, saa var der paa den Tid mange Grise med 4 Skinker! Der foregik mange Slagtninger i Nattens Mørke. Da Flæskemanglen især var følelig i Industriegnene og Storbyerne i Tyskland, blev Bønderne, der foretog de lovlige Slagtninger i det sidste Krigsjaar, opfordret til at aflevere Flæsk til Befolkningen i disse Egne. Flæsket blev samlet paa Mejeriet og fik det pæne Navn »Hindenburg-Flæsk«. Efterhaanden blev Tilførslen af Slagtekvæg til de offentlige Markeder altfor lille til at dække Kødbehovet, og derfor blev der foretaget Tvangsudskrivning af Kreaturer. Besætningerne gik ned, og da der manglede Kraftfoder, gik Mælkemængden ned paa et Minimum. Dette medførte en Rationering af baade Mælk og Smør. Kun Smaabørn fik en $\frac{1}{2}$ l Sødmælk, mens de voksne og de større Børn ogsaa her paa Landet maatte nøjes med Skummetmælk. Smørrationen gik efterhaanden ned paa 45 g pro persona ugentlig. Bønderne kærnedede da ogsaa selv, skønt det var strengt forbudt. Da Rationeringen af Smørret ogsaa fortsatte efter Vaabenstilstanden, brast Taalmodigheden. En skønne Morgen stormede nogle Varnæsbeboere Mejeriet og tilegnede sig et Par Driller Smør, som saa blev fordelt. Sagen blev meldt til Politiet, og de paagældende blev idømt Straf; men saa kom Genforeningen, og det hele gik i Glemmebogen.

Husmødrene maatte ogsaa under Krigen savne Sukker, idet Rationerne ogsaa her blev meget smaa. Man hjalp sig ved selv at koge Sirup af Sukkerroer, et meget sent og smudsigt Arbejde, og Kogningen af Saften tog meget Brændsel, som ogsaa var dyrt og knapt. Til Trods herfor blev der produceret meget. Paa en Gaard i Varnæs blev der saa sent som i 1932, da Gaarden brændte, bjerget en Del Krigssirup. Hjemmefabrikationen af Kartoffelmel blev ogsaa brugt for at strække paa de smaa Tildelinger af andre Melsorter. Byggryn erstattede Risengrynene, og selv om ogsaa disse var rationeret, saa har næppe nogen paa Landet savnet dem. Møllerne i Varnæs og Bovrup var meget flinke med at hjælpe Folk, og der fortælles, at ogsaa Gendarmen fik sin Forsyning her, for slet ikke at tale om alle de Byboere, der kom baade fra Aa-

benraa og Flensborg, for at hente lidt Tilskud til de smaat tilmaalte Rationer.

Paa Beklædningsomraadet blev det efterhaanden ogsaa knapt, og Varerne blev daarligere. Man fremstillede allerede den Gang Beklædning af Papir. For at faa Uld til Strømper anskaffede man ogsaa her paa Egnen igen Faar. De gamle maatte lære de unge at karte Ulden, og Rokken snurrede de lange Aftentimer. Det blev ogsaa med Tiden vanskeligt at faa sine Sko forsaalede, og Træskoene kom atter paa Mode.

Da Raamaterialet baade til det ene og det andet slap op, søgte man at finde paa Erstatninger, og dels ogsaa at lave gammelt om til nyt.

I Krigens første Aar fik Skolebørnene fri Resten af Dagen, hver Gang der kom Telegram om en ny stor Sejr. Det gik tit paa. Senere blev disse Fridage sjældnere, og Børnene maatte deltage i Indsamlingen af alskens anvendelige Planter og Bær. At Resultatet ikke blev helt ringe, fremgaar af de Optegnelser, der findes i Sognets Skoler fra denne vanskelige Tid. Røde-Kors foretog en Indsamling af Klude. Ogsaa en Indsamling af Penge til at købe Læsestof for til Soldaterne blev iværksat. Efterhaanden som Tiden gik, kunde alt bruges. Her skal anføres, hvad og hvormeget der blev samlet:

Hindbær 45 kg, Tjørnebær ca. 1000 kg, Bog 26 kg, Agern 166 kg, Kastanier 26 kg, Slaaen 235 kg, Hyben 135 kg, Løvhø 3600 kg, Nælder ca. 1000 kg — Knogler 750 kg, gamle Blikdaaser 18 kg, gamle Gryder 82 kg, Flasker 148, Kvindehaar 120 g, Propper 200 g, Gummi 1225 g, Staniol 525 g, Kobber 80 g, Messing 180 g.

Skolebørnenes Indsamling af alle disse Ting stjal megen Tid, og det gik derfor ud over Skolens egentlige Arbejde. I Sommermaanederne Juni og Juli gik mindst 3 Dage i Ugen til Plukning af Nælder og Løvhø og til Tørringen af disse Ting. Dertil kom at især de større Børn paa Grund af Mangel paa Arbejdskraft ved Landbruget blev taget ud af Skolen for at hjælpe ved Arbejdet i Marken. Om Vinteren maatte Undervisningen ofte standses paa Grund af Mangel paa Brændsel. Under de mange Forsømmelser led Undervisningen meget.

Rent krigsmæssigt mærkede vort Sogn ikke til noget, udover at der i Begyndelsen af Krigen var en Vagtafdeling stationeret nede ved Varnæs vig. Senere blev der indrettet en Flyverskole i Aabenraa, og næsten daglig kunde man se Vandflyvemaskiner øve sig ude paa Aabenraa Fjord.

Da saa endelig Vaabenstilstanden kom, maaske lige saa uventet som Krigens Udbrud, blev der stor Glæde. I disse Dage laa mange i Sognet syge af den spanske Syge, og der indtraf ogsaa enkelte Dødstilfælde. Men Glæden var dog stor i Befolkningen, og den udartede til Jubel, da

det paa Mødet den 17. November 1918 paa »Folkkehjem« i Aabenraa blev kundgjort, at Sønderjylland vilde komme tilbage til Danmark.

Den 8. Juli 1923 afsløredes et Mindesmærke over de faldne, rejst ved Kirken for Bidrag fra hele Sognet. Foruden de dødes Navne bærer det Indskrifterne: »Sognets Minde over dets faldne Sønner 1914-1918« og »Gud trøste og raade dem, som kommer i Vaade«. Ogsaa i denne Bog vil vi mindes de faldne.

Det var:

F R A B O V R U P :

Peter Hansen, f. i Bovrup, d. 19. 9. 1914 i Noyon, Frankrig.
Christian Hansen, f. 21. 12. 1881 i Egersund, d. 19. 9. 1914 i Rusland.
Claus Albrechtsen, f. 9. 10. 1889 i Bovrup, d. Sept. 1914 i Frankrig.
Jes J. Fenn, f. 8. 3. 1877 i Bovrup, d. 15. 12. 1914 i Piotrkow, Rusland.
Heinrich Munk, f. 26. 1. 1893 i Røllum, d. 5. 6. 1915 i Le Mans, Frankrig.
Asmus Jacobsen, f. 11. 1. 1890 i Bovrup, d. 13. 8. 1915 i Grabowka, Rusland.
Chr. J. Køcks, f. 7. 4. 1890 i Bovrup, d. 26. 10. 1915 i Arras, Frankrig.
Jens Kjær, f. 23. 8. 1890 i Fiskebækskov, d. 6. 12. 1915 i Ems, Tyskl.
Niels Jendresen, f. 7. 3. 1893 i Tumbøl, d. 9. 5. 1916 i Flandern.
Rasmus J. Damm, f. 28. 8. 1878 i Bovrup, d. 2. 7. 1916 ved Verdun.
Hans J. Damm, f. 3. 4. 1882 i Bovrup, d. 10. 7. 1916 ved Verdun.
Jørgen J. Køcks, f. 7. 9. 1894 i Bovrup, d. 10. 7. 1916 ved Verdun.
Johann J. Beck, f. 16. 11. 1895 i Bovrup, d. 12. 7. 1916 i Münster.
Hinr. Johansen, f. 7. 11. 1889 i Bovrup, d. 21. 8. 1916 i Cléry, Frankrig.
Jes Lorenzen, f. 22. 7. 1896 i Bovrup, d. 30. 8. 1916 ved Somme, Frankr.
Jes J. Damm, f. 4. 1. 1884 i Bovrup, d. Febr. 1917 ved Ypern, Flandern.
Hans Chr. Wolff, f. 16. 1. 1879 i Sottrup, d. 5. 5. 1917 i Frankrig.
Hans C. Lorenzen, f. 17. 10. 1897 i Bovrup, d. 9. 5. 1917 i Arras, Frankr.
Hans P. S. Petersen, f. 23. 6. 1886 i Bovrup, d. 24. 9. 1917 i Rusland:
Jørgen J. Damm, f. 8. 7. 1882 i Bovrup, d. 31. 12. 1917 i Menn, Frankr.
Jes Joh. Normand, f. 23. 5. 1878 i Bovrup, d. 3. 8. 1918 i Rusland.
Hans Iversen, f. 6. 3. 1881 i Bovrup, d. 8. 8. 1918 i Montdidier, Frankr.
Jens Jensen, f. 27. 7. 1883 i Roager, d. 15. 8. 1918 i Frankrig.
Asmus Petersen, f. 30. 5. 1893 i Bovrup, d. 4. 9. 1918 i Frankrig.
Thomas A. Johansen, f. i Grønbæk, Felsted Sogn, d. 1918.

F R A V A R N Æ S :

Martin Jørgensen, f. 14. 4. 1882 i Blaakrog, d. 18. 9. 1914 i Frankrig.
Johannes M. Mau, f. 10. 10. 1889 i Aabenraa, d. 18. 10. 1914 i Autrêches, Frankrig.
Hans C. Hansen, f. 11. 8. 1893 i Egersund, d. 18. 11. 1914 i Loos, Polen.
Christian Petersen, f. 21. 1. 1886 i Varnæs, d. 6. 6. 1915 i Frankrig.
Christian F. Hørlück, f. 31. 10. 1893 i Arnum, d. 28. 7. 1915 i Noyon, Frankrig.
Christian J. Lund, f. 26. 1. 1893 i Kobberholm, d. 9. 8. 1915 i Kolechowice, Rusland.

Niels C. J. Larsen, f. 26. 5. 1898 i Varnæs, d. 6. 9. 1915 i Dixmuiden, Belgien.
 Jacob Duus, f. 2. 10. 1878 i Boy, d. 21. 10. 1915 i Skorinski, Litaven.
 Albert Gruss, f. 16. 5. 1881 i Fallersleben, d. 29. 10. 1915 i Schaulen, Litaven.
 Christian Jacobsen, f. 29. 9. 1885 i Torp, d. 7. 12. 1915 i Kobylnik, Litv.
 Christian Petersen, f. 7. 9. 1877 i Osbæk (Als), d. 27. 1. 1916 i Sønderb.
 Erik P. Skøtt, f. 30. 1. 1895 i Haderslev, d. 21. 6. 1916 ved Verdun.
 Jørgen Jørgensen, f. 31. 8. 1889 i Varnæs, d. 18. 7. 1916 i Frankrig.
 Jes P. Nissen, f. 18. 9. 1897 i Varnæs, d. Maj 1917 i Rusland.
 Rasmus Rasmussen, f. 26. 5. 1895 i Varnæs, d. 5. 5. 1917 i Cerny, Frnkr.
 Jes Jørgensen, f. 9. 5. 1895 i Varnæs, d. 15. 8. 1917 i Rumænien.
 Henrik Hørluck, f. 19. 12. 1896 i Varnæs, d. 11. 4. 1918 i Amiens, Frnkr.
 Peter Clausen, f. 30. 9. 1898 i Bovrup, d. 18. 7. 1918 ved Marne.
 Karl Andersen, f. 21. 2. 1876 i Genner, d. 5. 8. 1918 i Hollebeke, Fland.
 Peter Chr. Callsen, f. 21. 3. 1898 i Varnæs, d. 1918 i Frankrig.
 Hans Paulsen, f. 1893, d. 1918 i Rusland.

Endvidere er nedenstaaende, der har været i Varnæs Sogn i kortere eller længere Tid før deres Indkaldelse, opført i Personregistret som døde. Deres Navne turde findes paa de Mindestene, der er rejst i deres Hjemsgogne.

Peter Heinrich Lotzkat, f. i Freudenlund, d. 27. 10. 1914 i Hochleede, Flandern.
 Hans Carl Andersen, f. i Løjt Kirkeby, d. 16. 6. 1915 i Puisalaine, Frkr.
 Max Julius Heeschen, f. i Kiel, d. 21. 8. 1915 i Chafrancy.
 Hans Chr. Hansen, f. i Ulkebøl, d. 29. 9. 1915 i St. Souplet.
 Asmus Christensen, f. i Rinkenæs, d. 13. 10. 1915 i Meerendre.
 Chr. Lausen, f. i Bøjskovskov, d. 27. 5. 1916 i Fosse de Drocourt.
 Andreas Madsen, f. paa Skovbølgaardsmark, d. 1. 9. 1916 i Berny.
 Hans Andersen Madsen Krap, f. i Bøjskov (Haderslev), d. 12. 9. 1916 i Flensborg.
 Otto Johan Hansen, f. i Birnbaum, d. 5. 10. 1916 i Sønderborg.
 Jens Iversen, f. i Blans, d. 5. 10. 1916 i Morschies.
 Christian Frederik Krag, f. i Graasten, d. 31. 7. 1917 i Lanaweze.
 Johan Hyemøller, f. i Sottrup, d. 13. 8. 1918 i Vestfalen.

DEN NATIONALE STILLING I VARNÆS SOGN, 1867-1943.

AF BIBLIOTEKAR JAKOB PETERSEN.

NAAR Talen er om et Sogns nationale Stilling, saa er de eneste afgørende Tal de Stemmer, der bliver afgivet ved Rigsdagsvalg, her nærmere betegnet Valgtallene til den tyske Rigsdag og det danske Folketing. Medtaget er endvidere Antallet af de Valgmænd, der blev valgte til at vælge Landdagsmanden til den prøjsiske Landdag. Kommune- raadvalg og alle andre Valg, hvad enten de er blevet foretaget under Fremmedherredømmet eller nu, er i Reglen præget af de stedlige Forhold. Det kan saaledes udmærket tænkes, at Splittelsen indenfor et Sogn kan give Tyskerne en Chance for at faa et Mandat.

Ved Opstillingen har der været en Vanskelighed, idet der kan strides om de socialdemokratiske Stemmer før 1920, om de skal regnes til dansk eller tysk Side. Det er meget muligt, at de socialdemokratiske Stemmer er afgivet af den i Sognet fødte Befolkning, men der er ogsaa en Mulighed for, at den skyldes Indvandring af tyske Haandværkere eller Arbejdere. Efter 1920 er der ingen Tvivl om, hvor de socialdemokratiske Stemmer hører hjemme. Der er dem, der vil mene, at der skal sættes et Spørgsmaalstegn ved de nazistiske Stemmer, men det er der ingen Grund til, da enhver, der vilde spørge Nazisterne om deres nationale Indstilling, vilde faa til Svar, at de føler sig som bedre danske end Spørgeren. I alle Tilfælde er de dansktalende, og mange af dem staar den Dag i Dag som Medlemmer af de danske Foreninger.

Rigsdagsvalg, Afstemning og Folketingsvalg fra 1867 til i Dag.

1867	12. Feb.	- 227 danske	- 17 tyske	St.	1877 ¹	10. Jan.	- 167 danske	- 25 tyske	St.
1867	31. Aug.	- 306	- 27	- -	1878	30. Juli	- 163	- 17	- -
1871	3. Marts	- 188	- 17	- -	1881	27. Okt.	- 137	- 12	- -
1874	10. Jan.	- 186	- 23	- -	1884	28. Okt.	- 155	- 16	- -

1886	15. Okt.	- 164 danske	- 23 tyske St.	1920	21. Sept.	- 465 danske	- 3 tyske St.
1887	21. Feb.	- 154	- - 35 - -	1924	11. April	- 461	- - 7 - -
1890 ²	20. Feb.	- 164	- - 19 - -	1926	2. Dec.	- 415	- - 30 - -
1893 ³	15. Juni	- 198	- - 32 - -	1929	24. April	- 504	- - 22 - -
1898 ⁴	16. Juni	- 214	- - 33 - -	1932	16. Nov.	- 623	- - 41 - -
1903 ⁵	16. Juni	- 199	- - 35 - -	1935	22. Okt.	- 652	- - 41 - -
1907 ⁶	25. Jan.	- 234	- - 43 - -	1939	3. April	- 704	- - 59 - -
1912 ⁷	12. Jan.	- 259	- - 51 - -	1943	23. Marts	- 738	- - 0 - -
1920	10. Feb.	- 815	- - 56 - -				

1) 1 Socialdemokrat, 2) 1 Soc., 3) 4 Soc., 4) 4 Soc., 5) 18 Soc., 6) 18 Soc., 7) 27 Soc.

Før 1920 har der kun været 2 Valg, hvor der kan drages en Skillelinie mellem Varnæs og Bovrup. Resultatet ser saaledes ud:

Varnæs:

1907	25. Jan.	— 142 danske	— 17 tyske Stem.	— 12 Socialdemokr.
1912	12. Jan.	— 159 danske	— 25 tyske Stem.	— 16 Socialdemokr.

Bovrup:

1907	25. Jan.	— 92 danske	— 26 tyske Stem.	— 6 Socialdemokr.
1912	12. Jan.	— 102 danske	— 26 tyske Stem.	— 11 Socialdemokr.

Landdagsvalgene 1873-1913.

Til den prøjsiske Landdag blev der valgt Valgmænd efter et Treklassevalgssystem. Resultatet er følgende:

	<i>Danske</i>				<i>Danske</i>		
	1. Kl.	2. Kl.	3. Kl.		1. Kl.	2. Kl.	3. Kl.
1873 28. Oktober	2	1	2	1893 31. Oktober	2	1	2
1876 20. Oktober	2	1	2	1898 27. Oktober	2	1	2
1879 30. September	2	1	2	1903 12. November	2	1	2
1882 19. Oktober	2	1	2	1908 3. Juni	2	2	2
1885 29. Oktober	2	1	2	1913 16. Maj	2	2	2
1888 30. Oktober	2	1	2				

Tyskerne naaede aldrig at faa en tysk Valgmand valgt i Varnæs Sogn, og dette er det bedste Bevis paa, at den Danskhed, der fandtes, ikke alene var hjemmegroet, men at det ogsaa var Danskerne, som ejede Jorden i Sognet.

Det vilde være en Fejl, hvis der ikke blev gjort Rede for den partipolitiske Stilling efter 1920, ogsaa her gælder det, at den partipolitiske Opfattelse giver sig stærkest Udslag ved Folketingsvalgene. Ved kommunale Valg gør der sig ofte ganske andre Opfattelser gældende. For at lette Oversigten er de Partier, der kun har opstillet ved et enkelt Valg blevet sammendraget i 1 Gruppe med Betegnelsen: Forskellige Partier. Det drejer sig ved Valget 1920 om Erhvervspartiet, 1924 om

Landmandspartiet, 1926 om Selvstyrepartiet, 1932 om Kommuniste, 1935 om Det frie Folkeparti og Kommuniste, 1939 om National Samvirke og 1943 Dansk Samling og Bondepartiet. Den partipolitiske Stilling er følgende:

Varnæs:

Folketingsvalgene	Antal Vælg.	Kons.	Nat. Soc.	Rad. V.	Rets. forb.	Slesv. Parti	Soc. Dem.	Venstre	Forsk. Partier	Tils.	Ugyl.	Ialt Ikkeafg. Stem.	
1920		60		24		2	33	178	6	303	1	304	
1924	415	54		8	1	0	90	118	18	289	1	290	125
1926	428	75		3	2	2	124	154	7	367	0	367	61
1929	435	65		7	4	1	128	153		358	0	358	77
1932	448	95	43	1	3	3	119	116	2	382	0	382	66
1935	450	93	53	1	2	9	129	68	23	379	2	381	69
1939	427	65	102	6		21	126	86		406	1	407	20
1943	449	83	81	7			129	93	7	400	1	401	48

Bovrup:

1920		6		5		1	24	116	10	162	2	164	
1924	329	8		5		7	43	103	13	179	1	180	150
1926	352	28		13		28	62	144	3	278	0	278	76
1929	349	28		17		21	76	126		268	1	269	81
1932	342	32	19	19	4	38	67	103		282	1	283	60
1935	362	26	76	12	7	32	71	82	8	314	1	315	48
1939	386	26	104	11	1	38	83	92	2	357	0	357	29
1943	395	26	112	14			87	95	4	338	1	339	57

Den partipolitiske Stilling giver rig Lejlighed til Kommentarer, men de skal undlades her. Alle Tal fra det første virkelige Folkevalg den 12. Februar 1867 til Valget den 23. Marts 1943 giver det Resultat, at Varnæs Sogn er et godt dansk Sogn, hvor det fremmede har svært ved at slaa Rod. En stærk Agitation kan faa en lille Del af Befolkningen til at gaa andre Veje, men naar den Agitation hviler, saa smuldrer det hele hen. Dette er typisk for mange Sogne i Landsdelen, og Varnæs Sogn danner ingen Undtagelse fra Reglen. At Forholdet maa være saadan er ligetil, da der neppe i Varnæs Sogn findes et Menneske, der er født og bosiddende, der kan tale et fremmed Sprog. Kort og godt, Varnæs og Bovrup er et godt gammelt dansk Sogn.

CHRISTOFFER VILH. ECKERSBERG

„DEN DANSKE MALERKUNSTS FADER“.

AF MUSEUMSINSPEKTØR JØRGEN PAULSEN.

DET er en bemærkelsesværdig Kendsgerning, at Sønderjylland omkring 1800 — som en Slags Forvarsel om det nationale og folkelige Livs Opvaagnen — fostrede et Par af de store Personligheder, der kom til at bane nye Veje for dansk Kunst. De to store Navne i denne Sammenhæng er Maleren C. V. Eckersberg fra Blaakrog og Billedhuggeren H. V. Bissen fra Slesvig. Naar Talen er om at skildre Træk af Varnæs Sogns Historie, er der al mulig Grund til at ofre den førstnævnte nogle Linier.

Omtrent midtvejs mellem Varnæs og Blans, hvor Bovrup Bæk danner Skel til Nabosognet Ullerup, ligger Blaakrog som en lille Samling Gaarde og Huse, der næppe kan gøre Krav paa Betegnelsen Landsby. Her laa indtil 1870 det lille Hus, hvori Eckersberg første Gang saa Dagens Lys. 25 Aar efter at det var blevet ødelagt ved en Ildebrand, sattes den Mindesten, som endnu staar i en Have ved Vejen og fortæller den forbigaaende om det Sognebarn, der drev det videst i Berømmelse. Indskriften lyder ganske kort: »Maleren, Professor Christoffer Vilhelm Eckersberg fødtes her den 2. Januar 1783. — Han gavnede sit Land som en af dets bedste Sønner. — Beboere i hans Fødeegn rejste ham denne Sten«.

Som Navnet antyder, var Eckersbergs Slægt ikke hjemmefødt paa Egnen. Men Bedstefaderen, der havde tjent den glyksborgske Hertug som Kammertjener, var flyttet til Blans som Skovfoged ved de glyksborgske Besiddelser i Sundeved, hvis Hovedsæde var Blansgaard. Dennes eneste Søn, Henrik Vilhelm, havde efter sit Giftermaal med en Pige fra samme Egn, Ingeborg Asmusdatter Nissen, slaaet sig ned i Blaakrog som Snedker og Maler. I dette Ægteskab fødtes da den Søn,

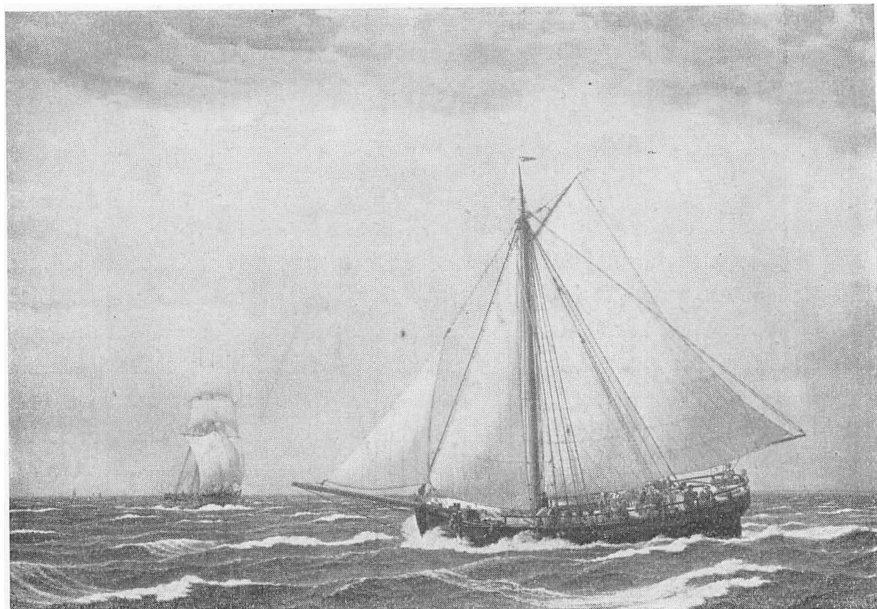

C. V. Eckersberg som ung. — Selvportræt fra 1811.

Statens Museum for Kunst.

som i Daaben i Varnæs Kirke fik Navnet Christoffer Vilhelm. Om de første Barneaar i det lille Haandværkerhjem vides intet særligt. Men 1792 døde Moderen, og Faderen flyttede da over til den gamle Skovfoged i Blans, hvor han Aaret efter indgik nyt Ægteskab med Kirstine Jürgensdatter. I hende fik Drengen og hans Søskendeflok en stræbsom og omhyggelig Stedmoder. Af og til kom han med Faderen ud paa Arbejde, en sjælden Gang ogsaa til Aabenraa, Sønderborg og Flensborg, hvor hans Ønskedrømme rigtig vaktet.

Allerede som Barn var han meget følsom, med udpræget Sans for sin Hjemstavns Naturskønhed og med en ganske særlig Interesse for Søen og Skibe. Hans største Lyst var at tilbringe Sommerdagene nede

En Bæltsmakke med Passagerer i en rask Blæst.
 Malet under Hjemrejsen fra Sønderjylland 1830.
 Ny Carlsberg Glyptotek.

ved Alssund, nærmere betegnet ved Ballebro, hvor Færgebaaden fra Hardeshøj paa Als lagde til. Faderen havde selv lavet sig en Baad, saa det hændte ikke saa sjældent, at Drengen kom med ud paa smaa Sejl- og Fisketure. Hans Følsomhed gav sig ogsaa Udtryk i hans uimodstaaelige Lyst til at tegne og hans Glæde ved at betragte Billedbøger og Malerier, naar Lejlighed bød sig.

Efter sin Konfirmation kom Eckersberg i Lære i Aabenraa hos Maleren Jes Jessen, der utvivlsomt har sin Del af Æren for at have udviklet Drengens maleriske Begavelse. Jes Jessen var noget mere end en almindelig Malermester, hvilket hans efterladte Portrætter, Historiemalerier og Landskabsbilleder er Vidnesbyrd om. Baade Altertavle-Maleriet og Blomsterdekorationen paa de gamle Stolestader i Varnæs Kirke er han saaledes Mester for. Som 17-aarig forlod Eckersberg imidlertid sin Læreplads i Aabenraa og rejste til Flensborg, hvor han fortsatte hos en Malermester ved Navn Johan Jacob Jessen. Denne Mand maa have forstaaet at vurdere sin Lærlings ualmindelige Evner, siden han medvirkede til at faa ham sendt til videre Uddannelse i København.

Kunstakademiet i Hovedstaden var Midtpunkt for Kunstlivet i hele det danske Monarki. Det søgtes ogsaa af de unge Kunstnere fra Her-

Rendbjærg Teglværk ved Flensborg Fjord.

Malet 1830 under et Besøg paa Hjemegnen.

Statens Museum for Kunst

I sin Dagbog skriver Eckersberg under 31. Maj: »Tilbragt denne Dag meget behageligen paa Rennebjerg. Om Formid, malet en Prospect fa Teglværket. Det blæste en halv Storm af SV. . . , som gav nogle Regnbyger«.

tugdømmerne Slesvig og Holsten samt fra Norge; ja, dets Anseelse kaldte ogsaa Udlændinge til. Heldigvis var der ikke, jævnsides med Universitetet i Kiel, noget selvstændigt holstensk Akademi for de skønne Kunster, som vækkede Samfølelsen mellem Rigets Kunstnere..

Da Eckersberg steg i Land i København i Maj 1803 havde han foreløbig naaet sine Længslers Maal. Nu fulgte en Række indholdsrige Arbejds- og Læreaar, som kronedes 1810, da han tilkendtes Akademiets store Guldmedaille, hvormed fulgte de eftertragede Rejsestipendier. I den følgende Aarrække opholdt han sig i Udlandet, først tre Aar i Paris, hvor han gik i den berømte franske Maler Davids Kunstnerskole, derefter tre Aar i Rom, hvor han bl. a. færdedes i den Kreds af Kunstnere, som samledes omkring vor berømte Landsmand, Billedhuggeren Bertel Thorvaldsen. Da han 1816 vendte tilbage til Danmark, var han modnet til sin fremtidige Gerning. Han forstod at udnytte, hvad han havde lært og set i det fremmede, men han havde ikke ladet sig opsluge af det. Hans Billeder bærer Præg af en selvstændig, personlig Opfattelse, som nøje bundet i den Jord og det Samfundslag, hvoraf han var rundet. Han førte derved dansk Malerkunst ind paa

en mere nationalt betonet og folkeligt forstaaelig Vej, end den havde fulgt tidligere. Baade hans Emnevalg og den jævne, nøgterne Udførelse, han gav sine Malerier, er Udtryk for et Naturel, som har gammel Hjemret i vort Land.

Straks ved sin Hjemkomst blev Eckersberg en meget søgt Portrætmaler. Man kunde lide den grundige og dygtige Bearbejdelse, de smukke, rene Farver, den faste Holdning og den godmodige Karakteristik, han lagde ind i sine henved 150 kendte Portrætter. Blandt de mest berømte er det fremragende Thorvaldsen-Billede, som blev til under Opholdet i Rom, og det store Maleri af den saakaldte »høje, elskede Familie«, Kong Frederik VI med sin Dronning og de to Prinsesser, som nu hænger paa Rosenborg.

Man ansaa dengang Historiemaleriet for den fineste Gren indenfor Malerkunsten. Eckersbergs højeste Maal var at komme til at præstere noget ogsaa paa dette Omraade. Han fik Opgaver nok, da man stod overfor at skulde udsmykke det nyopførte andet Christiansborg Slot, men Resultatet svarede ikke til Forventningerne. Han ejede for lidt af den Følelse for Romantik, som nu engang skal til for at hæve saadanne monumentale Malerier op til det helt store, det laa ikke for hans Natur at digte i den store Stil. Alle og enhver kender for Emnets Skyld hans Billede af Bønderne, der hylder Kongen og Kronprinsen ved Frihedsstøtten i Anledning af Stavnsbaandets Løsning. Men det er betegnende for Eckersbergs Skildring selv af denne store Begivenhed, at den har noget tomt og stillestaaende over sig; den mangler saa afgjort det store Sus.

Kun hvad han opfattede med sine egne Sanser lykkedes helt for ham. Derfor ydede han sit allerbedste indenfor Landskabs- og Sø-maleriet. Her kom hans udprægede Virkelighedssans ham rigtig til gode. Han forstod at skildre dansk Natur som den er, naar den er skønnest, nøgternt og sandfærdigt. Kun ganske undtagelsesvist har han malet Emner fra sit snævrere Hjemland. Saa meget lykkeligere er det da, at hans allerbedste, højtpriste Landskabsbillede er fra Sundeved, nemlig det lille Prospekt af Rendbjerg Teglværk paa Broagerland ved Flensborg Fjord. Her har Hjemstavnsfølelsen ligesom stemt hans Sind til storslaet Lyrisk.

En meget væsentlig Plads i hans Produktion, særlig i de senere Aar, indtager hans Sø- og Skibsbilleder. Det er paa dette Omraade, at Barndomsindtrykkene fra Varnæs og Blaakrog, Blans og Ballebro har paa-virket ham mest direkte. Havet omkring Danmark var den Form for Fædrelandsfølelse, som prægede ham dybest. Ved saadanne Emner fik han rigtig Lejlighed til at dyrke sine Studier af Naturens og af sin

Kæphest, de perspektiviske Regler, samtidig med at han kunde tilfredsstille sin Sans for nøjagtig, detailleret Gengivelse.

Af og til har man forsøgt at bestride Eckersbergs Ret til Betegnelsen »den danske Malerkunst's Fader«; ligesom alt andet er Malerkunsten jo underkastet skiftende Bedømmelser. Der er imidlertid Grund til at fastslaa, at hvis denne krævende Hæderstitel skal heftes til en enkelt Mand, er der ingen nærmere til at bære den end han. Derpaa er hans eget Værk et Bevis. Men dertil kommer som yderligere berettiget Grundlag, at han som Lærer ved Kunstakademiet paavirkede et helt Slægtled af unge Maler; de førte dansk Malerkunst videre i det af ham anviste Spor og skabte den en »Guldalder«, som ikke er set siden. Forklaringen maa vel søges deri, at Kunsten for Eckersberg og hans Elever var betinget af nøje Kontakt med vort Folks nationale Præg. Derfor er der heller ikke Tvivl om, at hans Malerier altid vil blive værdsat højt af hans Landsmænd.

Den lange Hest
i Aaen mellem
Bovrup og
Blans.

Af Arkivar
HANS ELLEKILDE.

*Den gamle Løn
ved Varnæs Kirke.*

Nede ved *Bækgyren* mellem *Bovrup* og *Blans* kom der en Aften en hel Flok Kartepiger og vilde over Aaen. Denne var svulmet op, saa Broen var overskyldet, og nu vidste de slet ikke, hvorledes de skulde komme over. Da udbød en af Pigerne: »Havde vi bare et Helmis, saa kunde vi ride over«. I det samme kom der en graa Hest og stod ved Siden af dem. En af Pigerne satte sig straks op paa den, og det viste sig, at der var god Plads til én mere. Saa satte én til sig op, men Pladsen var lige god derfor. Nu satte flere Piger sig op, og alt imens voksede Bæstet og blev længere og længere, saa efterhaanden fik alle Kartepigerne Plads paa Ryggen af det. Da alle var kommet op, gik Hesten ud i Aaen med dem. Hidindtil havde Pigerne ikke sagt et Ord af bare Forundring, men midt i Aaen udbød én:

»*Jessus Kristus Kors,
Sikken et langt Hors*«.

Ved disse Ord forsvandt Bæstet under dem, og alle Pigerne laa og plaskede midt i Vandet. De fleste mener, at det var »e Trolde«, som de red paa, og som maatte vige, da Korset blev nævnt.

Sorø Amtstidende

Dagligt Gennemsnits-Oplag
for 2. Halvaar 1943 if. Dansk
Oplagsk. **16.463 Eksemp.**

Akциденstrykkeri, Lystryksanstalt, Clichéfabrik, Bogbinderi

Hovedkontor: Slagelse. Telf. 2000.

Hovedstadskontor: Axelborg, Telf. Palæ 4758.

Bornholms Avis og Amtstidende

Telefon
136 - 636 - 836 - 936

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Ajdske Tidende

Oplag:

Hverdage ca. 20.600 Eksp.

Syd- og Sønderjyllands
største Blad.

Søndage ca. 23.000 Eksp.

KUL-STOKER ODENSE Tlf. 7097

Er ogsaa velegnet til Fyring
med Tørv og Brunkul

Fyns Tidende

Dagligt gennemsnitligt Oplag for 2. Halvaar 1943
28.162 Eksp. netto iflg. Dansk Oplagskontrol.

A. W. MILLING

Aktieselskab

Østerbro 37 a Telf. 88 og 89

AALBORG

Roskilde Dagblad

Byens og Egnens Blad
Søger De Husassistent eller anden Medhjælp, da averter i
Roskilde Dagblad. Søger De Plads i Nærheden af Køben-
havn, faar De den bedst gennem en Annonce i Roskilde
Dagblad. Vort Trykkeri leverer Tryksager af enhver Art.
Telefon Roskilde 601 (2 Linier).

VEJLE STØBEGODS

HANS KNUDSENS JERN- & STAALFORRETNING A/S

SØNDERBORG

Telef. 2040 - 4 Linier

C. M. Hess Fabrikker A/S

A/S Graasten Kornimport

Mel-, Korn- og Foderstofforretning

Aktieselskabet

SIMON BRØND & CO

Barnevognsfabrik

Vejen

TEKSTILFABRIK

Import En gros

Herning.

VEJEN TRÆLASTHANDEL

Aktieselskab

Telefon 4

Aalborg Stiftstidende

Nordjyllands største Dagblad

Tønder Mejeri

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

Telefon 186
SLEGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

DANSK MASKINOPLAG ^{A/S}

(JØRGEN M. HANSEN)
Aabenraa - Telf. 2044

Sønderjyllands ældste og største Specialforretning i Maskiner
for Landbruget.

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

Midtjyllands Ægekspor

v/ A. Tornvig-Jensen

Brande

Telefon 84 og 185

Brunkul købes og sælges.

IKAST SKAANERFABRIK

P. Chr. Mikkelsen

IKAST

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram ^{A/S}

Vojens

Bornholms Maskinfabrik, Rønne

Jernstøberi, Maskinfabrik, Bygningsstøbegods

Nordisk Trikotagefabrik

Haderslev

Vestergaard Poulsen

TRIKOTAGEFABRIK

Telf. 117

IKAST

DIPLOM-IS.

Haderslev Telef. 1160

Vejen Telef. 3

Kirkegaard & Co A/S

Trikotagefabrik

HERNING

Hovedkontor:

Selskabets Ejendom

Vesterbro 18 . Aalborg

ASMUS HANSEN

Kolonial- og Kortevarer
en gros

Haderslev

Smith & Co. ^{A/S}

Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

Aktieselskabet

Dampmøllen i

Nykjøbing p. F.

Poul Pedersen

Landsretssagfører

Vejle

Aktieselskabet

Skive Markfrøkonto

Frøavl - Frøhandel

Skive.

Telf. 94. 2 Lin

Marie Christensen

Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon

Bispertov - Aarhus
Telefon 1939 - 322

Aktieselskabet

Motorfabriken „Frederikshavn“

Til alle Festligheder

PREMIER IS

Esbjerg

Støt dansk Industri

M. Jørgensen, Frøavl & Frøhandel

Grejsdalen A/S. Vejle.

Jydsk

Trikotagefabrik A/S

IKAST

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding — Varde — Haderslev — Aabenraa

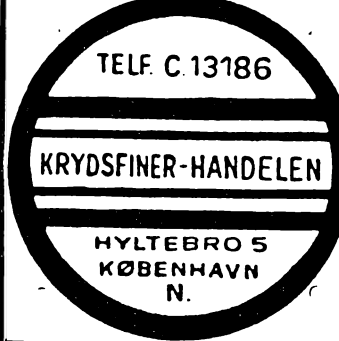
N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

A/S P. SCHOU & CO

TRÆLASTHANDEL

Kolding (Grundl. 1840)

A. Schjøth

Rør & Sanite

Vejle

N. P. Hansen & Co.

Spedition — Kontrol
og Pakhusforretning
Odense

Aktieselskabet

Helsingørs Væveri

Helsingør.

P. Conradsen

Teknisk Maskinforretning

Telefon 900

Frederikshavn

De renses let og skurer godt

med

VITO

Kraft Skurepulver

1/8 KÅLUNDS SÆBEFABRIKER, KOLDING

*Magasin
du Nord*

v/ Alfred Johansen,
Graasten.

Ove Koføed

Engrosforretning
Telf. 189
NEXØ

1/8 J. JUNGET

Træbearbejdningsmaskiner

Telefon 36

HERNING

Svaneke og Omegns

Korn-Foderstofforening

Svaneke

AKTIESELSKABET

HAGEN & SIEVERTSEN

ODENSE

GRUNDLAGT 1851

Oskar Lorenzen

Guldsmed

Nexø

Sagfører N. M. H. Olsen

Slotsgade 16

HILLERØD

Telefon 150

**Bornholms
Andels-Hørfabrik**

A. m. b. A.

Tlf. 277 — Aakirkeby

Giro 21936

*Støt de
sønderjydske Indsamlinger*

I. B. Bruun & Søn A/

Nykøbing F.

Maskiner for Træindustrien.

Aktieselskabet

HAVNEMØLLEN

AALBORG

Poul Clausen

Brørup - Telf. 17

Stole og Møbler

Reserveret H. D. H.

Lyngby Cementstøberi

C. M. NIELSEN

TELEFON 330

Fremvej 1b. Gyldendalsvej

Støt

sønderjydske

Industri

Reservet Ø.

Jørgen Storm

Kolonial en gros

og Ægekspert

Hjørring BIBLIOTEK

NAKSKOV
SKIBSVÆRFT
NAKSKOV DANMARK

A/s Neumann & Zimmermann

Kanalvej

Lyngby

Hans Jensens Eff.
Trikotagefabrik

IKAST

BRUUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFORRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS

Kannikegade 18

Tlf. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN

Niels Ebbesensvej 20

Tlf. C. 5036

N. C. Mehlsen, Struer.

Fiskeexport & Røgeri.

Telegramadresse: Mehlsen — Telefon 2

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

POUL KRØJGAARD

Trikotagefabrik

HERNING

Telf. 406

HUSK VORE CISTERNER

»Phønix Model 33«, »Idcal 1935« og

»Phønix-Duplex« (dobbeltskyllende).

Maskinfabriken Phønix Odense

»TAVANNES WATCH« & »ADMIRAL«

er to af de bedste Schweizer

Præcisions-Uhre.

Forlang dem hos Deres Uhrmager.

MOGENSEN OG DESSAUS VÆVERIER

AKTIESELSKAB

ODENSE

Gummistøvler

HOTEL TØNDERHUS

Chr. Rasmussen

DANSKHEDENS NYE BORG

Restauration Værelser

Selskabslokaler

Telefon 622

Tønde

HOTEL SØNDERBORGHUS

Tscherning Hansen

DEN DANSKE BORG

Restauration Værelser

Selskabslokaler

Telefon 601

Sønderborg

Frederikshavn

Mælkeforsyning

Carl M. Cohr's

Sølvvarefabriker

Aktieselskab

Fredericia

Thisted Jernhandel

v/ Chr. Homann

THISTED

A/s Kulkompagnie

A/s De forenede

Kalkværker

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sønderjysk Teglindeindustri

Nordre Fasanvej 217 - København N.
Telf. C. 4520 - Tage 1700 - Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjysk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf. 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 — 808

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

Graasten

Teglværk

GRAASTEN

Graasten Tømmerhandl

Træløst — Støbegods
Byggematerialer

Telefon 130

Graasten

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn og Foderstoffer

Esbjerg

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Sønderborg

Andels-Svineslagter

Telefon 2051

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

O. M. Olsens Søn

William Olsen

SKOTØJS-MAGASIN

Største Specialforretning i
Slagelse. Grundlagt 1893
Slagelse Telf. 499

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK